

สหพันธโดษกับความมั่นคงของสถาบันครอบครัว

Sadarasantosa and Stability of Family Institution

โพน นามณี

Phon Namanee

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus, Thailand.

Email: phonnamanee@gmail.com

Doi: 10.14456/jmcpupeace.2016.3

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสหพันธโดษในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาความมั่นคงในสถาบันครอบครัว 3) เพื่อวิเคราะห์หลักสหพันธโดษกับความมั่นคงของสถาบันครอบครัวและนำเสนอแนวทางการใช้หลักสหพันธโดษมาเสริมสร้างความมั่นคงในสถาบันครอบครัวให้กับสังคมปัจจุบัน

ผลการวิจัยพบว่า สหพันธโดษ หมายถึง ความพอใจด้วยภรรยาของตน หรือความยินดีเฉพาะภรรยาของตน สหพันธโดษเป็นหลักของการครองเรือนของผู้ชายที่มีภรรยาแล้ว เป็นคุณธรรมของคู่สมรส สามีภรรยาที่อยู่ด้วยกันด้วยความสันโดษแล้วจะไม่มีเรื่องทะเลาะหรือผิดใจกัน อันเป็นชนวนของการหย่าร้างที่ถือเป็นความล่มสลายของสถาบันครอบครัว คู่สมรสที่ถือสันโดษในคู่ของตนเองจะมีแต่ความสุข เพราะต่างคนต่างพอใจในของๆ ตน สามีก็พอใจในภรรยา ภรรยาก็พอใจในสามี จึงอยู่ด้วยกันอย่างมั่นคงและสันติสุข สหพันธโดษนี้ จัดเป็นพรหมจรรย์อย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา หมายความว่า การประพฤตีสันโดษนี้ เป็นการดำเนินชีวิตที่ได้รับยกย่องอย่างสูงในพระพุทธศาสนา

สหارسันโตซมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัวสำหรับการครองชีวิตอย่างฆราวาส เป็นการป้องกันความเสียหายซึ่งเกิดจากการล่วงละเมิดในสิทธิของกันและกันในด้านความประพฤติเกี่ยวกับการมีคู่ครอง เป็นหลักที่จรรโลงสันติสุขของคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม สหارسันโตซช่วยเสริมความมั่นคงในครอบครัว หมายถึง ช่วยให้คนในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งกายและใจ มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และเคารพกันตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล

นอกจากนี้ การมีครอบครัวที่มั่นคง มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากครอบครัวเป็นส่วนประกอบย่อยของชุมชนและสังคม ครอบครัวที่มั่นคงได้ถ่ายทอดค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงามสำหรับยึดถือเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตในสังคม เป็นการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ครอบครัวที่มีความสุขและความมั่นคง จะทำให้ชุมชนและสังคมรอบข้างมีความสุขและความมั่นคงไปด้วย ดังนั้น หลักสหارسันโตซมีส่วนสร้างความมั่นคงให้สังคมไทย เนื่องจากว่า ครอบครัวที่มั่นคงจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม และประเทศชาติ เป็นแหล่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพต่อไป

คำสำคัญ : สหارسันโตซ, ความมั่นคง, สถาบันครอบครัว

Abstract

This research article is of 3 objectives :- 1) to study the concept of Sadārasantosa in Buddhism 2) to study the stability of family institution and 3) to analyze the principle of Sadārasantosa and stability of family institution and propose the guidelines to apply the principle of Sadārasantosa to create stability to the family institution in the present society.

It is found that Sadārasantosa means the satisfaction in one's own wife or the contentment only with one's wife. Sadārasantosa is the principle for the householder or the virtue of the married couple. Husband and wife who live their lives in such contentment will have no quarrel or dispute which is the cause of divorce taken as the collapse of family institution. The married couple with contentment in one's own partner will have happiness as everyone has contentment in one's own lover. The husband has contentment in his wife and the wife has contentment in her husband, so they live together happily. Sadārasantosa is said to be one of the noble practices in Buddhism which means that the practice of Sadārasantosa is reckoned as highest in Buddhism.

The objective of this Sadārasantosa is to create stability to the family institution for the household laity. It is to prevent damage which occurs from violation of someone's right in married life. It is the principle that supports peace for the people in society. Sadārasantosa helps creating stability in the family implies that it makes the people live together in happiness physically and mentally. They understand each other and respect each other according to their individual roles and duties.

Besides, Holding a stable family is significant for development of community and society as family is a small unit of community and society. The stable family presents the good value and culture for people to hold on living in society, and it is the development of strength in the community. The happy and stable family will make the community and society happy and stable. So,

the stable family will set a good example for society and nation, and it is the source of quality development of the human resources.

In addition, there is a solid family. Is critical to social and community development because of family, community and society. A solid family values and culture have pretty good for as a society is the development of strong communities. A happy family and stability will make community and society around us happy with the stability and. Therefore, Main sathan creates solitude, Thailand social stability because of the stable family that will be a good society and the nation as the source of the country's human resources development as the population has the following quality.

Keyword : Sadārasantosa, Stability, Family Institution

บทนำ

ความมั่นคงในสถาบันครอบครัว เป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ การมีครอบครัวเป็นธรรมชาติที่มนุษย์จะพึงมี ส่วนหนึ่งเกิดจากกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่จะต้องมีการสืบเผ่าพันธุ์ อีกส่วนหนึ่งก็เพื่อการดูแลซึ่งกันและกัน และเพื่อความมั่นคงในการครองเรือน จึงควรมีหลักธรรมบางประการที่จะทำให้ชีวิตคู่เกิดความมั่นคง การครองชีวิตคู่ สามารถแยกประเภทการครองชีวิตคู่หรือสมรส ซึ่งมองจากจำนวนของคู่ครองจัดเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ การมีคู่ครองคนเดียว และการมีคู่หลายคน ตามทฤษฎีครอบครัวไทยเป็นแบบคู่ครองคนเดียว แต่ในทางปฏิบัติสมัยก่อนกลับปรากฏมีเรื่องราวของเมียหลวงเมียน้อย ซึ่งอาจเป็นเพราะขาดหลักธรรมทางพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ถ้าจัดประเภทของครอบครัว มี 3 ประเภท คือ ครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยาย และครอบครัวผสม สังคมไทยอยู่ในลักษณะครอบครัวเดี่ยว โดยมีครอบครัวผสมอยู่บ้าง เพราะบางครอบครัวอาจมีญาติผู้ใหญ่หรือญาติสนิท อาศัยอยู่ในชายคาเดียวกันและที่อยู่อาศัยหลังสมรส มี 3 แบบ คือ แบบอยู่กับฝ่ายชาย แบบอยู่กับฝ่ายหญิง และแบบแยกมาอยู่ต่างหาก สำหรับเกณฑ์ของสังคมไทย มีอยู่ 2 แบบ คือ อยู่กับฝ่ายหญิง เป็นที่นิยมในอดีตและในสังคมชนบทปัจจุบัน ส่วนแบบแยกบ้านไปตั้งใหม่ เป็นแบบนี้ในปัจจุบันทั้งในเมืองและชนบท สำหรับผู้มีเงินมีการศึกษาและคนชั้นกลาง (Sunyavivat, 2001 : 74-75)

สถาบันครอบครัว ถือว่าเป็นสถาบันที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศชาติและสังคมโลก ครอบครัวจัดเป็นสถาบันเก่าแก่ที่สุดสถาบันหนึ่งของสังคมมนุษย์ ทุกสังคมย่อมให้การสนับสนุนสถาบันครอบครัวในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง (MaecheeWongphet Kongjan and Phatha, Athitheb, 2013 : 45) แต่ปัจจุบันนี้ครอบครัวไทยมักจะมีปัญหา มาก ในเรื่องการไม่ซื่อสัตย์ต่อกันในระหว่างสามีภรรยา ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ที่ผู้หญิงมีบทบาทมากขึ้นในด้านการงานและสิทธิ์ทางสังคม และรวมถึงทัศนคติที่เปลี่ยนไปของคนในสังคม ความร้ายฉานทางครอบครัวมักจะเกิดขึ้น จากปัญหาความแตกต่างในมิติต่างๆ คู่แต่งงานหรือคู่สามีภรรยา อาจจะมีระยะห่างกันในหลายๆ มุม เช่น ทัศนคติ วิทยฐานะการเงิน การศึกษาและเชื้อชาติ ซึ่งเป็นความไม่สมดุลในการที่จะต้องปรับตัวและปรับใจหากันของคนสองคน จึงทำให้เกิดปัญหาครอบครัวกล่าวคือ ครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ สัมพันธภาพในครอบครัวเสื่อมถอย และบุคคลในครอบครัวขาดหลักคิดในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ปัญหาหนึ่งที่ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเป็นสาเหตุสำคัญก็คือ การขาดคุณธรรมที่เรียกว่าหลักสธารสันโดษ

สทาร์สันโดซ แปลว่า ความพอใจด้วยภรรยาของตน ความยินดีเฉพาะภรรยาของตน จัดเป็นพรหมจรรย์อย่างหนึ่ง (P. A. Payutto, 2008 : 176) ว่าโดยสาระแล้ว สทาร์สันโดซก็คือ ความยินดีเฉพาะคู่ครองของตน แม้ว่าจะมองกว้างๆ หลักการจะเปิดให้เกี่ยวกับจำนวนของคู่ครอง มิได้กำหนดไว้ตายตัวว่าคนเดียวหรือกี่คน สุดแต่ตกลงยินยอมกัน โดยสอดคล้องกับประเพณีและบัญญัติของสังคม โดยถือสาระว่าไม่ละเมิดต่อคู่ครองหรือของหวงห้ามที่เป็นสิทธิของผู้อื่น ไม่ละเมิดฝ่าฝืนความสมัครใจของคู่กรณีและไม่นอกใจคู่ครองของตน เมื่อพร้อมใจกันและเป็นไปโดยเปิดเผยไม่ละเมิดและไม่เสียความซื่อสัตย์ต่อกัน แต่โดยทั่วไปแล้วสังคมไทยโดยเฉพาะสังคมชาวพุทธนิยมมีคู่ครองคนเดียว พระพุทธศาสนายกย่องการมีคู่ครองแบบผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งมีความรักใคร่ภักดีต่อกันมั่นคงยั่งยืน มีความมั่นคงภายในครอบครัว ลูกหลานมีความร่มเย็นเป็นสุขและอบอุ่นใจ ดังชีวิตของคู่ภริยาสาวกนกุลบิดาและนกุลมารดา (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996/22/55 : 93-94) ที่เป็นแบบฉบับบันทึกไว้ในพระสูตรเป็นตัวอย่าง สามภรรยาคุณนี้ เป็นภริยบุคคลชั้นโสดาบัน และเป็นเอตทัคคะในทางสนิทสนม คั่นเคียงกับพระพุทธเจ้า ทั้งสองท่านมีความประสานสอดคล้องโดยความรักภักดีและความซื่อสัตย์ ซึ่งนำไปสู่ความกลมกลืนกันโดยคุณธรรม จนปรารถนาจะพบกันทั้งชาตินี้และชาติหน้า

หลักธรรมสทาร์สันโดซนี้ จึงเป็นหลักการพื้นฐานของการใช้ชีวิตคู่แบบสามภรรยา ซึ่งเป็นฐานหลักของสถาบันครอบครัว อันเป็นการแผ่ขยายไปสู่บุคคลที่เกี่ยวข้องคือ บุตรธิดา ทำให้ไม่เกิดปัญหาครอบครัวในเชิงทะเลาะวิวาทกันของผู้ครองเรือน และในด้านคุณภาพชีวิตของผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนโทษในด้านสังคม เช่น ก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท การแข่งขันในด้านต่างๆ และ การประทุษร้ายต่อกัน เป็นต้น (Yodthong, 2015 : 19) และเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดความมั่นคงในการดำเนินชีวิต ทางเศรษฐกิจ ทางสภาวะอารมณ์ของบุคคล และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ปัญหาสังคมโดยรวม เช่น เด็กขาดความอบอุ่น เด็กเร่ร่อน เด็กถูกทอดทิ้ง เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมข้อสทาร์สันโดซนี้เป็นจุดเริ่มต้นแห่งการไว้วางใจของชีวิตครอบครัว และเป็นฐานของการสร้างสังคมมนุษย์ให้ตั้งงามโดยภาพรวม ทั้งนี้เนื่องจากว่าปัญหาครอบครัวที่เกิดมาจากความไม่มีสันโดซในคู่ครองของตนนั้น มีปรากฏให้เห็นบ่อยๆ ทั้งในข้อมูลข่าวสารในสังคมซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ครอบครัวล่มสลาย เกิดการหย่าร้าง การแยกกันอยู่ การฟ้องร้องมรดก เป็นต้น รวมทั้งทำให้เกิดเด็กถูกทอดทิ้ง เช่น ที่วัดแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร มีการเจอซากศพทารกที่เกิดจากการทำแท้งจำนวนมาก สิ่งทีกล่าวมาเป็นความไม่มั่นคงของครอบครัว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำ “หลักธรรมข้อสทาร์สันโดซ” มาเป็นวัคซีนป้องกันหรือเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้นมาได้อย่างไร เพื่อนำองค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัย มาชี้ปัญหาและหาแนวทางแก้ไข ป้องกันและประยุกต์หลักสทาร์สันโดซสู่สถาบันครอบครัวได้โดยวิธีใดและอย่างไร

งานวิจัยนี้ ต้องการศึกษานแนวคิดและพัฒนาการเรื่องสทาร์สันโดษในพุทธศาสนา ในประเด็นเกี่ยวกับการอธิบายเชิงหลักธรรม ในเรื่องความหมาย ประเภท ลักษณะของแนวคิด วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของสทาร์สันโดษ เพื่อการแก้ปัญหาและส่งเสริมสถาบันครอบครัว ในมิติต่างๆ ตลอดถึงประเด็นความสัมพันธ์ของแนวคิด เรื่องสทาร์สันโดษในพุทธศาสนาเถรวาท ที่มีต่อหลักแนวคิด เรื่องการสร้างความมั่นคงในสถาบันครอบครัวว่าสามารถทำได้ด้วย กระบวนการ และวิธีการแบบไหนเพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสทาร์สันโดษในพระพุทศาสนา
2. เพื่อศึกษาความมั่นคงในสถาบันครอบครัว
3. เพื่อวิเคราะห์หลักสทาร์สันโดษกับความมั่นคงในสถาบันครอบครัวและนำเสนอแนวทางการใช้หลักสทาร์สันโดษมาเสริมสร้างความมั่นคงในสถาบันครอบครัวให้กับสังคมปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และศึกษาวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนในการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูล โดยศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของปัญหา และประเด็นที่ต้องการทราบจากแหล่งข้อมูล ดังนี้

1) **ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source)** ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับสทาร์สันโดษในพุทธศาสนา ในประเด็นตั้งแต่จุดเริ่มต้น วิธีการ และเป้าหมายของหลักธรรม โดยใช้พระไตรปิฎก เป็นกรอบในการพิจารณาและเป็นข้อมูลปฐมภูมิ

2) **ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source)** ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้องานวิจัยนี้ คือ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกาและปกรณ์วิเสส วิทยานิพนธ์ หนังสือ วารสาร บทความ และเอกสารต่างๆ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารปฐมภูมิ ทุติยภูมิและงานวิจัยต่างๆ มาวิเคราะห์หลักธรรมเรื่องสทาร์สันโดษที่ผู้วิจัยสนใจ โดยยึดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลัก

3. สรุปผลการวิจัย ในรูปแบบของการพรรณนา (Description)

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเรื่องสทาร์สันโดษในพระพุทธศาสนา

สทาร์สันโดษ คือ พอใจในภริยาของตน หรือพอใจในคู่ครองของตน ในคำสอนทางพระพุทธศาสนา สทาร์สันโดษ จัดเป็นการประพตพรหมจรรย์อย่างหนึ่ง หมายถึง ความพอใจด้วยภรรยาของตน เป็นข้อปฏิบัติตรงข้ามกับกามเมสุมิฉฉาจาร หมายถึง ความพอใจด้วยภรรยาของตน ว่าด้วยสาระก็คือความยินดีเฉพาะคู่ของตน หลักการจะเปิดให้เกี่ยวกับจำนวนของคู่ครอง มิได้กำหนดไว้ตายตัวว่าคนเดียวหรือกี่คน สุดแต่ตกลงยินยอมกันโดยสอดคล้องกับประเพณีและบัญญัติของสังคม โดยถือสาระว่าไม่ละเมิดต่อคู่ครองหรือของหวงห้ามที่เป็นสิทธิ์ของผู้อื่น ไม่ละเมิดฝ่าฝืนความสมัครใจของคู่กรณี และไม่นอกใจคู่ครองของตน เมื่อพร้อมใจและเป็นไปโดยเปิดเผย ไม่ละเมิดและไม่เสียความซื่อสัตย์ต่อกันแล้ว แต่กระนั้นก็ตาม เมื่อว่าโดยนิยาม ท่านยกย่องการมีคู่ครองแบบผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งมีความรักใคร่ภักดีต่อกันอย่างมั่นคง ยั่งยืน เพื่อความความมั่นคงภายในครอบครัว (P. A. Payutto, 2009) สทาร์สันโดษนี้ ท่านจัดเป็นพรหมจรรย์อย่างหนึ่ง แสดงว่าเป็นความประพตและการดำเนินชีวิตที่ได้รับยกย่องอย่างสูงในพระพุทธศาสนา ผู้ประพตีสทาร์สันโดษ ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา จะต้องเป็นหลักธรรมที่คอยควบคุมพฤติกรรมทางกาย ทางวาจาและทางใจ ดังนี้

1) เบญจศีล คือ ข้อประพตปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม แบ่งเป็นประเภทของเบญจศีลได้ 5 ประเภท คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เว้นจากการประพตผิดในกาม เว้นจากการพูดเท็จ และเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท และอานิสงส์ของบุคคลผู้มีศีลสมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์ ย่อมแก่กล้ากล้า ไม่เก้อเขิน ย่อมไม่หลงลืมสติตายหลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

2) เบญจธรรม หมายถึง “กัลยาณธรรม” แปลว่า ธรรมที่มีความงามเป็นข้อปฏิบัติพิเศษที่ยิ่งขึ้นไปกว่าศีล ซึ่งจะทำให้มนุษย์เป็นคนดี มีคุณธรรม มีกาย วาจา ใจ ที่สะอาดงดงามแบ่งออกเป็นประเภทของเบญจธรรม 5 ประเภท คือ ความเมตตากรุณา การเลียงชีพโดยชอบ ความสำรวมในกามพูดความจริง ความระลึกความรู้สึกตัวอยู่เสมออานิสงส์มีคล้ายกับเบญจศีลหรือ ศีล 5 คู่กับเบญจธรรม หรือกัลยาณธรรม 5 เป็นธรรมของคนดี ถ้าเรียกชื่อเต็มๆ ก็ต้องเรียกว่า เบญจกัลยาณธรรม หมายถึง ธรรมของคนดี 5 ประการ ทั้งศีล 5 และกัลยาณธรรม 5 ประการนี้ เป็นของคู่กัน จึงเรียกว่า ศีลธรรม กล่าวคือ ศีล เป็นข้อห้าม คือ ห้ามทำ ห้ามล่วงละเมิด ส่วนกัลยาณธรรม เป็นข้ออนุญาตให้ทำ ให้นำไปประพตปฏิบัติแล้วจะเกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติทุกคน

นอกจากนี้การประพาศพรหมจรรย์ยังเป็นจริยธรรมเป็นวิธีการฝึกอบรมกาย วาจา ใจ ให้หมดจดปราศจากกิเลส ได้แก่ การฝึกอบรมกายวาจาใจให้ห่างไกลจากราคะ โทสะ และ โมหะ อันเป็นต้นเหตุแห่งการทำให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อน เป็นการปฏิบัติเพื่อมุ่งทำที่สุดแห่งความทุกข์ เพื่อตัดวัฏฏะการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพื่อเลื่อนฐานะของตัวเองให้บรรลุดุจดหมายอันสูงสุดของชีวิต การประพาศพรหมจรรย์นี้สามารถปฏิบัติได้ทั้งบรรพชิตและฆราวาส ผู้อยู่ครองเรือน เป็นการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งผลให้ตัวเองมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้าและทำให้สังคมมีความสุข

การครองเรือนของสามีภรรยาพระพุทธศาสนาเห็นว่า เป็นธรรมดาของมนุษย์ปุถุชนทั่วไป ที่จะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างถูกต้องตามกฎหมายของสังคม เมื่อชายหญิงแต่งงานอยู่กินกันมีลูกหลาน เพื่อที่จะสืบทอดวงศ์ตระกูล ประเพณีพิธีแต่งงาน จึงเป็นเรื่องการทำพิธีให้ชายหญิงอยู่กินกันเป็นสามีภริยากันตามประเพณี สอดคล้องกับพระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (Phrakru Kalayanatthiwat, 2005 : 127-128) ได้อธิบายไว้ว่า การแต่งงานเป็นการเริ่มต้นชีวิตครอบครัวของชายหญิง ผู้มีวัยสมควรที่จะมีคู่ครองและมีวุฒิภาวะ ทั้งร่างกายและจิตใจพร้อมที่จะดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นธรรมชาติของสัตว์โลกทั่วไป เมื่อถึงวัยเจริญพันธุ์ก็จะมีภารกิจสมสู่เพื่อขยายเผ่าพันธุ์ แต่มนุษย์ มีสติปัญญา มีความคิด จึงแทนที่จะปฏิบัติตามเยี่ยงอย่างสัตว์โลกอื่นๆ ก็จัดให้มีพิธีการที่ว่ำนั้นกลายเป็นประเพณีและวัฒนธรรมของมนุษย์ทั่วโลก ส่วนวิธีปฏิบัตินั้นย่อมแตกต่างกันไปตามคตินิยม ความเชื่อ สิ่งแวดล้อม และลัทธิศาสนา เมื่อแต่งงานกันแล้วจะต้องซื่อสัตย์ต่อกัน รับผิดชอบดูแลซึ่งกันและกัน เมื่อมีทายาทเกิดขึ้นก็ต้องร่วมกันรับผิดชอบเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนให้มีการศึกษาตามหน้าที่ของพ่อแม่ที่พึงกระทำ ทั้งยังเป็นเครื่องแสดงถึงความมีวัฒนธรรมของมนุษย์ การเกิดขึ้นของครอบครัวก็อุบัติขึ้น

2. ความมั่นคงในสถาบันครอบครัว

ความมั่นคง หมายถึง แน่นหนาและทนทาน เช่น เก้าอี้ของไว้ในห้องนั้นมั่นคงดีหรือกลับกลายเป็นอย่างอื่น เช่น ใจคอมั่นคง (The Royal Institute, 2003 : 899) สหสารสันโดษมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว สำหรับการครองชีวิตอย่างฆราวาส เป็นการป้องกันความเสียหายซึ่งเกิดจากการล่วงละเมิดในสิทธิของกันและกัน ในด้านความประพฤติเกี่ยวกับการมีคู่ครอง เพื่อเป็นอย่างสันติสุขของคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม การสร้างความมั่นคงในครอบครัว หมายถึง การสร้างให้ครอบครัวที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทั้งทางกายจิตใจ เข้าใจซึ่งกันและกัน ทางเศรษฐกิจ และความเคารพกันตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล ครอบครัวจึงเป็นสถาบันแรกทางสังคม ซึ่งเป็นกลุ่มปฐมภูมิ เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ในการดำรงอยู่ของ

มนุษย์ ทุกคนจำเป็นต้องเกิดและเจริญเติบโตในครอบครัว ซึ่งจัดได้ว่าเป็นหน่วยย่อยที่เล็กที่สุดของสังคม ความสำคัญของครอบครัวพิจารณาออกเป็น 3 มิติ คือ (MSDHS, 2005: 144-145)

1) ด้านเศรษฐกิจ สมาชิกในครอบครัวสามารถเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคในเวลาเดียวกันได้ ในฐานะเป็นผู้ผลิต ไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้แรงงาน ผู้ประกอบการหรือผู้ลงทุน ถ้าได้ผ่านการขัดเกลาจากครอบครัว ปลุกฝังนิสัยรักการทำงาน มีความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพหรืออาชีพของตน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีวินัยในตนเอง ผู้นั้นก็จะเป็นผู้ผลิตในเชิงเศรษฐกิจที่มีคุณภาพในฐานะผู้บริโภค ถ้าได้รับการอบรมขัดเกลาให้เป็นผู้บริโภคที่มีคุณภาพ คือ มีความรู้ในการเลือกสรรบริโภคอย่างมีประโยชน์ ประหยัดและปลอดภัย ไม่ว่าจะเป็นสินค้าหรือบริการก็ตาม ย่อมรู้จักใช้จ่ายอย่างมีเหตุผลและประมาณตน รู้จักความพอดีและพอเพียง การที่สมาชิกในครอบครัวสามารถเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่มีคุณภาพ ย่อมเป็นพลังพื้นฐานในการสร้างเศรษฐกิจส่วนรวมต่อไป

2) ด้านการเมือง การปกครอง หากสมาชิกในครอบครัวได้รับการปลูกฝัง สัมผัสทักษะทางการเมือง ให้รู้ถึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีกติกา รู้จักบทบาทหน้าที่รับผิดชอบของตนเอง เอื้ออาทรต่อกัน มีกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน เด็กก็จะมีโอกาสที่จะเรียนรู้การดำรงชีวิตอย่างมีความรับผิดชอบ อยู่ร่วมกันในครอบครัวด้วยความรักและความเข้าใจ มีเหตุผล เคารพในสิทธิซึ่งกันและกัน รู้จักอภัยกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการสร้างทักษะของการเมืองการปกครองในครอบครัว อันจะเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตามครรลองแห่งประชาธิปไตยต่อไป

3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐาน ทำหน้าที่หล่อหลอมความเป็นมนุษย์ด้วยการเลี้ยงดูอบรมให้การศึกษาแก่เด็ก ให้มีพัฒนาการรอบด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และบุคลิกภาพที่เหมาะสมตามวัย นอกจากนี้ ครอบครัวยังเป็นสถาบันที่สั่งสมขัดเกลาเด็กให้มีการเรียนรู้เชิงสังคมให้เติบโตเป็นคนมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น มีจิตใจเอื้ออาทร มีจิตสำนึกสาธารณะ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของหัวหน้าครอบครัว รวมถึงการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ นับเป็นการเรียนรู้ที่ดียิ่งสำหรับเด็ก ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าครอบครัวเป็นสถาบันสังคมที่สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรม อันหมายถึงชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนจรรยาบรรณวิถีคิด การให้คุณค่าของสรรพสิ่งแก่บุคคล เป็นผลให้ได้ประชากรที่มีคุณภาพ คุณธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการสร้างสังคมที่น่าอยู่ต่อไป

การสร้างความมั่นคงของครอบครัว ได้แก่ 1) สร้างความมั่นคงทางสุขภาพ ได้แก่ สมาชิกในครอบครัวไม่เป็นโรคร้ายแรง ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยถึงขั้นที่เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพหรือการดำเนินชีวิตตามปกติ เป็นต้น 2) สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ คือ รายได้และ

ค่าใช้จ่ายในครอบครัวมีเพียงพอกับสมาชิกในครอบครัว มีช่องทางเลี้ยงชีพหรือมีรายได้เพียงพอ แก่ความจำเป็นพื้นฐานของตนเอง และครอบครัวอันประกอบด้วยปัจจัย 4 เป็นอย่างน้อย โดยไม่มีหนี้สินที่เป็นภาระเกินกำลังส่งคืน รวมทั้งมีหลักประกันความมั่นคงของรายได้ในอนาคต ตามสมควร

สถาบันครอบครัว จึงมิใช่เป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมเท่านั้น แต่เป็นสถาบันที่สำคัญที่สุด ในอันที่จะทำให้สถาบันสังคมสถาบันอื่นๆ สามารถทำหน้าที่ของตนเองให้ดีขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากสังคมทุกสังคมต้องการความเจริญและเข้มแข็ง ต้องการสถาบันครอบครัวที่ดี สร้างคนดีคนเก่งให้กับสังคม สร้างคนที่มีคุณภาพ ขณะเดียวกันก็ป้องกันสมาชิกในสังคมมิให้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปในทางที่จะเป็นภาระแก่สังคม และที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ เป็นแหล่งที่ให้การสนับสนุนทางจิตใจของคนในสังคมให้สามารถทำหน้าที่ต่างๆในการพัฒนาชาติบ้านเมือง ได้อย่างสบายใจ ปราศจากความวิตกกังวลหรือเรื่องในครอบครัว

3. วิเคราะห์หลักสสารสันโดษกับความมั่นคงของสถาบันครอบครัวและการประยุกต์ใช้หลักสสารสันโดษ

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงว่าถ้าสังคมใดมีการเคารพธรรม มีการประพฤติปฏิบัติธรรม จะเป็นสังคมที่มีความสงบสุข เป็นสังคมที่น่าปรารถนา เป็นสังคมที่น่าต้องการของทุกคน ซึ่งทุกคนในสังคมมีการประพฤติปฏิบัติธรรมที่เสมอกัน ในเมื่อมีธรรมเสมอกันแล้ว ย่อมเป็นสังคมที่น่าดูและน่าอยู่ด้วยประการทั้งปวง ในทางตรงกันข้าม ถ้าสังคมที่ปราศจากธรรม หรือมีธรรมที่เสมอกันเป็นสังคมที่ลุ่มๆ ดอนๆ หมายถึง การหาหลักประกันให้สังคมเกิดสันติสุขอะไรไม่ได้เลย ผลที่สังคมมีหลักธรรมเสมอกัน คือ 1) เป็นสังคมที่ไม่มีการเบียดเบียนกัน คือ เป็นสังคมที่มีความเห็นอกเห็นใจกัน ให้อภัยกันได้ ยอมรับในกรรมสิทธิ์ต่างๆ ของผู้อื่น นึกถึงอกเขาอกเรา เว้นจากการประทุษร้ายกันด้วยการกระทำและด้วยคำพูด มีเมตตากรุณาต่อกัน 2) เป็นสังคมที่มีแต่ความเสียสละช่วยเหลือกัน คือ สังคมจะอยู่กันด้วยความโอบอ้อมอารี ไม่มีความตระหนี่หวงแหน แบ่งปันกันใช้โดยไม่เห็นแก่ตัวจัดจนเกินไป มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันอยู่เสมอ และมักทนอยู่ไม่ได้เมื่อเห็นคนอื่นตกทุกข์ได้ยาก มักจะยื่นมือเข้าไปปกป้อง ช่วยเหลือทันที ด้วยความเต็มใจและเห็นอกเห็นใจ

ดังนั้น เมื่อสังคมไม่มีการเบียดเบียนกัน มีแต่ความเสียสละและช่วยเหลือกันได้ดังนี้แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องหาหลักประกันอื่นใดอีก จะเป็นสังคมที่น่าอยู่สมบูรณ์แบบที่สุด คือ เป็นสังคมที่สมบูรณ์ด้วยความประพฤติชอบทางกาย ความประพฤติชอบทางวาจา ความประพฤติชอบทางใจ คือ 1) ความประพฤติชอบทางกาย คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดใน

งาม คือ เว้นขาดจากการกระทำทั้ง 3 อย่าง เพราะการกระทำทางกายนี้อยู่ในชั้นหยาบ เห็นได้ง่ายถ้าเว้นเสียได้ย่อมพบกับประโยชน์สุขทั้งตนเองและผู้อื่น ตลอดทั้งในปัจจุบันและอนาคต 2) ความประพฤติชอบทางวาจา คือ ไม่พูดหลอกลวงกล่าวเท็จ ไม่พูดคำส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้อ เป็นผู้พูดแต่คำที่เป็นประโยชน์ เป็นธรรม เป็นวินัย เป็นผู้สำรวมระวังรักษาความเป็นจริงในการพูด และ 3) ความประพฤติชอบทางใจ คือ ไม่คิดโลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่คิดพยาบาทหรือคิดแก้แค้นผู้อื่น เป็นผู้ไม่มีความหลง มีความคิดเห็นถูกต้อง เชื่อในหลักแห่งกรรม และรู้ทันความเปลี่ยนแปลงของโลกและชีวิตตามเหตุปัจจัย หลักความประพฤติชอบ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ เมื่อประพฤติปฏิบัติสม่ำเสมอ ย่อมเห็นทางแห่งความดีงามและความสุขในสังคมปัจจุบัน ยังจะเป็นทางที่นำไปสู่จุดมุ่งหมายของชีวิตได้ การเป็นคนมีสัทธาสันโดษจะเป็นที่นับถือของคนในสังคมเพราะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมเกิดความสงบ ร่มเย็น เป็นที่สง่างามในสังคม ไปที่ใดย่อมได้รับความยกย่องนับถือ เป็นการสร้างชื่อเสียงให้กับสังคมนั้นๆ และสร้างความงามสง่าให้กับสังคมด้วยเพราะเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม เป็นครอบครัวมั่นคงทางสังคม

การมีครอบครัวที่มั่นคงมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นส่วนประกอบย่อยของชุมชนและสังคม ในการผลิตประชากรสำหรับเป็นสมาชิกของสังคมต่อไป การถ่ายทอดค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงามสำหรับยึดถือเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตในสังคม เป็นการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน จึงทำให้ครอบครัวอยู่อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมที่เรียกว่า สุขของคฤหัสถ์ 4 ประการ คือ 1) สุขเกิดจากการมีทรัพย์สมบัติ 2) สุขเกิดจากการใช้จ่าย 3) สุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้ และ 4) สุขเกิดจากการประพฤติไม่มีโทษ (P. A. Payutto, 2008) ความสุขที่กล่าวนี้จักเกิดได้เมื่อสามี ภรรยาต่างสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

จากการพัฒนาครอบครัว ทำให้ครอบครัวเป็นศูนย์กลางความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว จักมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ผูกพัน รักใคร่กลมเกลียวกันซึ่งเป็นความสงบสุขในการดำเนินชีวิตครอบครัว และเป็นการสร้างความมั่นคงในสังคมไทยด้วย ดังนั้น หลักสัทธาสันโดษที่สร้างความมั่นคงให้สังคมไทยในด้านต่างๆ คือ 1) สร้างความมั่นคงด้วยการสร้างเศรษฐกิจ 2) การพัฒนาประเทศ ครอบครัวแบบสัทธาสันโดษมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากเป็นครอบครัวที่มั่นคง เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม และประเทศชาติ จักเป็นแหล่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ อันนำไปสู่ความอยู่รอดของประเทศ โดยการปรับตัวให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลก ดังนี้ การพัฒนาความมั่นคงของประเทศ การพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของประเทศ 3) ประโยชน์ด้านวัฒนธรรมประเพณี การเป็นผู้ยึด

มั่นในศีลข้อ กามสุมิฉฉาจารย์ให้ประโยชน์ด้านวัฒนธรรมประเพณีหลายอย่าง เช่น การเป็นบุคคลตัวอย่างด้านวัฒนธรรม และเพื่อความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การดำเนินชีวิต โดยไม่เกิดการเสื่อมโทรมด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) ประโยชน์ด้านจรรโลงพระพุทธศาสนา บุคคลที่ทรงคุณด้านสัทธาสันโดชนี่เป็นผู้ตั้งมั่นในพระพุทธศาสนา เป็นบุคคลตัวอย่างด้านกามสังวรเพราะมีศรัทธาตั้งมั่น เป็นสัมมาทิฐิ ซึ่งทรงคุณค่ากับพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) สัทธาสันโดชน จัดเป็นการประพุดิพรมจรรยอย่างหนึ่ง เป็นหลักคำสอนความพอใจด้วยภรรยาของตน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้เรื่องความยินดีเฉพาะคู่ของตน เพื่อป้องกันผลกระทขที่ตามมา

2) การสร้างความมั่นคงของครอบครัว สามารถสร้างได้ 2 แนวทางคือ การสร้างความมั่นคงทางสุขภาพ และการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ดังนั้นบุคคลในครอบครัวจะต้องคำนึงถึงรายได้และค่าใช้จ่ายในครอบครัวให้เพียงพอกับสมาชิกในครอบครัว มีช่องทางเลี้ยงชีพหรือมีรายได้เพียงพอแก่ความจำเป็นพื้นฐานของตนเอง และครอบครัวอันประกอบด้วยปัจจัย 4 เป็นอย่างน้อย โดยไม่มีหนี้สินที่เป็นภาระเกินกำลังส่งคืน รวมทั้งมีหลักประกันความมั่นคงของรายได้ในอนาคตตามสมควร

3) การมีครอบครัวที่มั่นคงมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นส่วนประกอบย่อยของชุมชนและสังคม ดังนั้นการส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวตระหนักถึงความสำคัญของครอบครัว พยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หลีกเลี้ยงสิ่งที่จะส่งผลให้ครอบครัวเกิดการแตกแยก

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรวิจัยเรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบหลักสัทธาสันโดชนในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทกับวิถีชีวิตของสังคมไทยในปัจจุบัน

2) ควรวิจัยเรื่อง หลักสัทธาสันโดชนกับการช่วยสร้างเศรษฐกิจทั้งระดับครอบครัว และระดับ ประเทศชาติ

3) ควรวิจัยเรื่อง หลักสัทธาสันโดชนกับการช่วยบำรุงศิลปวัฒนธรรม

สรุป

ครอบครัวเป็นศูนย์กลางความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ถ้าใคร่กลมเกลียวกันซึ่งเป็นความสงบสุขในการดำเนินชีวิตครอบครัว จะเป็นการสร้างความมั่นคงในสังคมไทยด้วย ดังนั้น หลักสหพันธนิยมจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถสร้างความมั่นคงให้สังคมไทยในด้านต่างๆ

References

- MSDHS. (2005). **Education Standards and Indicators, Human Security**. BKK: MSDHS.
- Sunyavivat, Sunya. (2001). **Family Sociology**. BKK: Chulalongkorn University.
- Phrakru Kalayanasitthiwat. (2005). **Thailand Culture**. BKK: MUC Press.
- The Royal Institute. (2003). **Dictionary of the Royal Institute B.E.1999**. BKK: Nanmeebooks.
- P. A. Payutto. (2009). **Buddhadhamma**. (11th ed). BKK: Sahadhammika.
- _____. (2008). **Dictionary of Buddhism**. (16th ed). Nonthaburi: S.R. Printing-mass product.
- Maechee Wongphet Kongjan and Athitheb Phatha. (2013). The Solutions of the Family's Violence in Buddhist Scripture. **Journal of MCU Peace Studies**. 1(2), 46-61.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). **Tripitaka : Thai version**. BKK: MUC Press.
- Yodthong, Amnat. (2015). An Analytical Study of Desires as Cause of The Conflict. **Journal of MCU Peace Studies**. 3(1), 1-22.